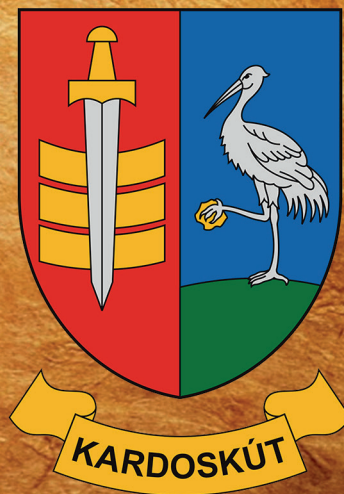

A múltra épülő jövő

Emlékoszlopok a pusztában

Baraczkos

Múltunk egy szeletét ajánlom figyelmébe

Fogadja szeretettel történelmünk emlékeit felidéző kiadványunkat, a Baraczkosi Olvasókör, a Fehértóparti Iskola és a Baraczkosi Református Imaház emlékoszlopának felépítése alkalmából.

Kardoskút múltjának kutatása mellett célul tűztem ki az olvasókörök, a népiskolák, az egyházi épületek, illetve egyéb közösséget szolgáló építmények emlékét megjelölni egy-egy emlékművel. Az ötlet 2013-ban fogantatott, amikor a Szent Tibor irodalmi estet követően megalakult a Vásárhelyi Pusztáért Szövetség. Az ötletet pedig az az inspiráció táplálta, amelyet a puszta igaz szerelmesei, kutatói okoztak gyerekkoromban, úgymint Farkas István,

Csongrádi Pál, Gyömrei Antal, Réthy Zsigmond és Verasztó Lajos.

A munkához településünk lakói és Kardoskúthoz kötődők is csatlakoztak. Jelenleg egy munkacsoport folytatja a helytörténeti értékeink feltárását. A kulturális és a természeti látnivalókat idegenforgalmi szempontból is vizsgáljuk, így lehetőség nyílik például kerékpáros túraútvonalak kialakítására. Az emlékpontok, valamint a meglévő épületek - koordinátaikat rögzítve - térképen is megjelölhetőek lesznek. Az emlékoszlopokra és a még megmaradt épületekre úgynevezett QR-kódok kerülnek, ezzel a helyszínre látogató egy okostelefon és internet segítségével közvetlenül megnyithatja a bővebb információt tartalmazó, akár több nyelvű web-felületet. Ezen az oldalon számos olyan régi dokumentum található, amely eme kiadványban helyhiány miatt nem jelenhetett meg, de jószívvel ajánlom figyelmébe (www.kardoskut.hu/qr).

A Baraczkosi emlékmű megépítése előtt a Vásárhelyi Pusztáért Egyesület közgyűlésén megfogalmazódott, hogy műszaki adatokkal ellátva

készüljön egy terv az emlékműről, hogy a későbbiekben egységes arculattal épülhessen a többi pusztai emlékmű is. Varsányi András építész és tervező jött el Szegedről, hogy a helyszínt megismerve tervet készítsen. Ennek megfelelően a Kardoskúti Református Egyházközség felépítette az emlékművet, melyhez a szükséges téglát is adományozta. Építőmestere Bagdi Gyula, segéd munkás Nagy Zoltán Imre lelkes. A gránittáblához és az építéséhez szükséges anyagok beszerzését a Kardoskút Községért Közalapítvány biztosította, több Kardoskúti és a faluhoz kötődő polgár adományaival együtt. Bízom benne, hogy megkezdett munkánkkal méltó emléket állítunk és megőrizzük múltunk egy szeletét. Kiadványunk egyik célja, hogy az újabb generáció tagjai is ismerkedjenek meg helytörténetünkkel. Azon értékekkel, amelyeket a múlt században létrehoztak olyan emberi nagyságok, akikről ebben a kiadványban is megemlékezünk.

Szívből kívánom, hogy a sorok között olvasva minden kedves Olvasó találja meg a mi közös múltunk értékeit.

Lengyel György polgármester

GPS koordináták:

Baraczkosi emlékoszlop ész. 46 fok, 28 perc, 29.93mp., kh. 20 fok, 38 perc, 54.86mp

Baraczkosi Olvasókör ész. 46 fok, 28 perc, 30.19mp., kh. 20 fok, 38 perc, 55.79mp

Baraczkosi iskola ész. 46 fok, 28 perc, 28.07mp., kh. 20 fok, 38 perc, 54.53mp

Református imaház ész. 46 fok, 28 perc, 26.41mp., kh. 20 fok, 38 perc, 53.54mp.

Buzai Csaba: A Barackosi Olvasókör (részlet)

Fotó: Szentí Tibor

A Barackosi Olvasókör alakult a Vásárhelyi pusztában a legkorábban: 1884. március 13-án, Fejős János elnökletével. Hogy mit is jelent ez valójában, s hogy mi, az utódok miért lehetünk nagyon büszkék déd- és ükapáinkra, álljon itt egy adat magyarázatul: a századforduló idején az ország hat éven felüli lakosságának mintegy 40%-a írástudatlan volt. És itt mégis igény mutatkozott az olvasókörre. Herczeg Mihály tanulmányában megemlíti, hogy a kört Molnár Ferenc tanító szervezte meg, aki visszaemlékezésében így vall erről: „(...) Párévi munkálkodással megalakítottam, és hosszas időn át vezettem a pusztai részen, a város külterületén a mai nap is virágzó saját helyiséggel, szép alaptőkével, értékes gazdasági könyvtárral bíró – a külterületen akkor még egyetlen és első rendszeres iskola termében meghúzódó – akkor missziót teljesítő, most is áldásosan működő Barackosi Gazdasági Olvasókört”. Egyáltalán nem véletlen, hogy egy tanító szervezte meg a kört, hiszen általánosságban igaz, hogy a legtöbb olvasókör egy-egy iskola mellé épült. A barackosi például a Sámsoni út menti iskola mellé, közel a puszt-

taközponti útkereszteződéshez. A hódmezővásárhelyi városi közgyűlés egyébként 1893-ban határozott úgy, hogy fokozatosan átveszi a külterületi iskolákat az egyházaktól, 22 iskolakörzetre osztva a külterületet. Évi három iskolát épített a város, egyet egyebek mellett Barackoson is. Az iskolát – melyet eleinte Pusztabarackosi illetve Pusztabarackosi néven is jelöltek – 1900-tól hivatalosan Fehértóparti iskolaként emlegették. Az észak felől álló iskola és az olvasókör mellett délről állt még a református templom is, ahol a pap – ki egyben tanító is volt egy személyben – lakott a családjával. A barackosi református templomot az 1930-as években építették. Az iskolát és a paplakot csak egy kerítés választotta el egymástól, így a pap csak átsétált egy téglacsapáson, még csak ki sem kellett mennie az útra. Az olvasókör – melynek elfogadott írásmódja akkor még „Barackosi” volt – tehát 1884-ben alakult a Pusztára 291 (később Pusztára 173) címen, 37 taggal. Az L-alakú kör két nagyobb teremből állott, az egyik volt maga a bálterem, a másik egy konyhaszerűség, mely egyben ruhahár is volt. Mindkettő egy folyo-

sóból nyílt. A körszolga is itt lakott, egy kis helységben húzódott meg családjával. A gondnok csekély díjazásban részesült: 1906-ban negyedévente 7,50 koronát, 1919-ben 30 koronát kapott. Ezért a pénzért nem csak takarított, és rendben tartotta a kört kívül-belül, de az ő feladata volt az újságok behordása is Kardoskútról (mi több, volt, hogy Székkutasról) – télen-nyáron. Az pedig legalább – oda-vissza – napi 8 kilométert jelentett. A gondnok gyakran borbély is volt egy személyben, miként például Pilesz Zoltán is, aki Gyömrei Antal idejében volt a körszolga. Nagy Gyula tanulmányából kiderül: az olvasókör két részletben épült meg. „1884-ben egy kis olvasótermet és szoba-konyhás szolgalakást építettek, a Karasz család által adományozott telken. Ha bálat tartottak, sátrat hoztak Sámsonról. Ott az egyik kocsmárosnak volt egy nagy sátra és ő is sátorral ment, ő mérte az italt. Hamarosan kibővítették a kört egy táncteremmel”. Ugyancsak az előbbi tanulmányból derül ki, hogy az udvaron, külön álló kis épületben volt a konyha, melynek „akkora katlana volt, hogy négy bogrács is ráfért”.

Kár is lenne szó nélkül hagyni a bográcsokat, hiszen a barackosi birkapörköltnek messzi földön is híre ment. Mi meglepő lenne hát abban, hogy Barackoson nem csak az ember rajongott a paprikásért: Vörös Mihály, kit „Sógor”-ként ismert a környék például mindig két porció pörköltet rendelt – egyet magának, egyet pedig kutyájának, Cigánynak, aki mindig ott feküdt a lábainál. Kiváló húsfőzők voltak: Hajdú Ernő, Kotormán Bálint, majd később Ramasz Imre.

A Barackosi Olvasókör nevét minden bizonnyal a Barackosi dűlőről kapta, ahol a kör épült. Magának a dűlőnek pedig – ezzel együtt tehát az olvasókörnek is – a természetes növénytakaró szolgált megnevezési alapul. A XVIII. század végi olvasókabineteiből, majd a Széchenyi-féle kaszinókból kialakuló olvasókörök célja a tagok kulturális fölemelése volt, de nem csak könyvekkel látták el a pusztán élőket, hanem programokkal is: műkedvelő előadásokkal, bálakkal, hétvégenként, de néha még hétköznapi is biliárddal, kártyával, újságokkal. És ami mindezt még varázslatosabbá teszi, hogy az olvasókörök saját tagjai szórakoztatták egymást, nem városból hozott neves színészek. A XX. század derekára Hódmezővásárhely – mint az ország legnagyobb területű városa – az olvasókörök városa is lett, hiszen a belterületen 41, a külterületen 67 olvasókör működött. „Térképre vetítve, egész földrajzi kulturális hálózatot hoztak létre, amely például a tanyarendszer esetében – ahol az anyaváros lakosságának közel egyharmada élt – bizonyította, hogy nem a szellemi sötétség, a társadalmi lehúzás, a bűnözés fészke volt, ahogy azt 1950 és 1990 között hirdették”. Az iménti idézet Szent Istvánról származik, aki jól ismeri a hódmezővásárhelyi körök életét. Ugyanebben a tanulmányában egy Barackost érintő történetet is elmesélt: „(...) Vásárhelyi Lajos egykori református lelkész beszélt el az átélte idevonatkozó történetet. Amikor fiatal lelképásztorként kikerült a mintegy negyvenezer kat. holdnyi (egykori járás nagyságú) vásárhelyi Pusztára, ahol a legrosszabb minőségű birkalegelőn is saját erejükből kultúrát teremtettek, és az anyavárosból való elszakadási mozgalom során, a 19. sz. végén Pusztaközpont néven kis tanyai települést hoztak létre – amely ma a Békés megyei Kardoskúthoz tartozik –, az imaház és parókia egy földel alatt volt. A vasárnapi istentiszteletre összegyűlt parasztok, az ünnepi alkalomhoz méltó kikímélt fekete ruhában, többnyire esküvői öltözködésekben, állig begombolt fehér ingben, az asszonyok hosszú sötét szoknyában és mellyesben, hátukra nagykendőt terítve érkeztek, mert ez a ruházat itt a 20. sz. elejére népviseletté vált. A lelkész viszont nem értette, mit keres náluk az ünnepi öltözködésekhez sehogyan sem illő, jókora szőrtarisznia, a vállukra ve-

tett kizsák tele valami szögletesen kitüremkedő, nehéz holmival. Először úgy gondolta, hogy ez a véletlen egybeesése. Amikor a körülmények minden vasárnap ismétlődtek, megkérdezte öreg presbiterét, mi ennek a magyarázata? A gazda kihívta a lelkész urat az imaház elé és a távozó hívek után mutatott: – Látja, itt áll száz méternyire az út mentén a Barackosi Olvasókör. Lelki vigasz után a söntésbe sietnek egy kis testi örömeért és féldecit leöblítenek ebéd előtt. De ezt követően az olvasóterembe igyekeznek, ahol a szatyrokba, zsákokba lévő könyveket kicserélik. Minden vasárnap nem tudnak eljutni, mert egyszer a munka tartja őket otthon, máskor a sár marasztalja. Azok, akik az istentiszteletre mégis eljönnek, a dűlőkön ballagva összeszedik a tanyasoron kiolvasott könyveket és visszahozzák. Ezért cipelnek vállukon akkora tarisznnyákat.” Mindehhez Hajdu Géza, az olvasókörök történetének egyik legnagyobb hazai ismerője csupán ennyit fűzött hozzá: a történet igen szép, de jellemzőnek azért nem tekinthető. A Barackosi Olvasókörben leginkább csak csütörtökön és vasárnap folyt az élet, akkor lehetett könyveket vinni, újságokat olvasni, biliárdozni, labdázni, kártyázni, és ha volt italmérés, bort fogyasztani. Mindenkinek meg volt a maga törzshelye. Egy-egy vasárnap vagy ünnepnap a körben 40-50-ember is összegyűlt a mintegy 100 tag közül. Kovács Imréné Molnár Julianna szinte ugyanazt mesélte el, ami fentebb olvasható: vasárnap reggel istentisztelet volt, és míg az asszonyok otthon maradtak főzni, a férfiak a templomból a körbe mentek át beszélgetni, na meg biliárdozni vagy kártyázni. Barackoson a biliárd mesterei Kiss Ferenc, Fejes Zoltán, Székely Imre és Szántay István voltak, májusban és augusztusban még versenyt is rendeztek. A kártyát szinte minden körben tiltották, mégis, szinte minden körben játszották, volt, ahol pénzre is, igaz csak kis téttel. És Barackoson még kuglizásra is nyílt lehetőség az olvasóteremben és az udvaron is. Nem véletlenül mondta Ramasz Pista bácsi, aki 1941-től volt a kör tagja 1960-ig, mikor is beköltöztek Orosházára: „abban az időben a kör volt a tanyasi fiatalság szórakozóhelye”. Az olvasókörök összefogták egy-egy környék lakosságát, de rendezvényeik alkalmával nem csak a saját tagjaikat fogadták. Amint Ramasz István, és felesége, Ilona néni elmondták, a környék olvasóköreinek báljaira (Aranyadhalom, Kardoskút) ugyanolyan szívesen elmentek, mint a barackosira. Bár ők nem mondták, de fordítva ez már nem mindig működött: „A barackosiak sokkal verekedősebbek voltak, mint a kardoskútiak. A barackosi legények inkább mertek Kardoskúton bálba, kocsnába menni, mint fordítva. A Barackosi Kör báljába sámsoni, orosházi legények nemigen jártak. Néha orosházi iparoslegények próbálkoztak: Pusztaközpontig zavarták őket”.

Békésebb vizekre evezve: Pista bácsi és Ilona néni szívéhez egyébként tényleg közel állhatott a Barackosi kör: 1950-ben a lakodalmukat is itt tartották. Gyömrei Anti bácsi is hasonlóan emlékezett a környék báljairól: az emberek szívesen mentek Cinkusra, a Pecercési és Csajági Olvasókörbe, valamint Fecskésre is bálba, egyedül a Sóstóparti volt kivétel, oda nem nagyon jártak más körök tagjai. A Csajágiba viszont épp ellenkezőleg, ott voltak a legegyszerűbb bálak, ahogy Anti bácsi mondta: „ott ha a béres megetetett, munkáruhába is eljöhettek, és a kiválasztott lány akármi-lyen szépen is volt felöltözve, ment vele táncolni”. A barackosi kör színjátszóiról – később, már 1959-ben – az újságban a következő sorok jelentek meg: „Jó a kapcsolatuk a környező településekkel is, legutóbb a gyulamezői és a kopáncsi színjátszók szerepeltek a barackosi olvasókör színpadán.” Gy. Molnár Julianna tanító, népművelési felügyelő – aki egyébként itt Cs. Molnár Júliaként nyilatkozik – a cikkben így folytatja mondandóját: „Nagyon megszerették az emberek az ismeretterjesztő előadásokat – mondja –, annyira, hogy volt idő, amikor hetenként kétszer is tartotunk előadást orosházi vagy kardoskúti előadókkal”. „Amikor az ismeretterjesztésről beszél” – folytatódik a riport, - „megemlíti azt is, hogy a barackosi olvasókörben és Fecskésen jó eredménnyel záruló ezüstkalászos tanfolyam volt a télen, 25-30 hallgató ismerkedett itt a legkiválóbb agrotechnikai módszerekkel, tudnivalókkal, a modern állattenyésztéssel”. Merthogy nem csak műkedvelő, hanem ismeretterjesztő előadások is voltak a körben, igaz, ez már nem volt szorosan a bálakhoz köthető.

Barackoson tehát például ezüstkalászos tanfolyamokat szerveztek. Itt az ismeretterjesztés persze nem 1959-ben, hanem már a XIX. század végén megkezdődött, előadókat rendszerint Vásárhelyről, ritkábban Oroszházáról kapták. De mint fentebb is láttuk, az ismeretterjesztő előadások még a múlt század ötvenes éveiben is népszerűek voltak, a pusztaközponti és fecskési ezüstkalászos tanfolyamokat például majd 30-30 ember hallgatta végig heti két alkalommal, hogy aztán a tanév végén mindannyian eredményesen levizsgázzanak.

A körnek volt elnöke, alelnöke, jegyzője, állandó húsfőzője, és bálók alkalmával rendezője, aki felügyelte a rendet, illetve a székek, padok pakolását (a templomnak és a körnek ugyanazok az ülőhelyeik voltak, azokat vitték ide-oda). Sajnos a köri elnökök nevei kronologikus sorrendben nem állnak rendelkezésünkre, ismét csak az emlékezésekre hagyatkozhatunk. Kovács Imréné Molnár Julianna és a Ramasz-házaspár például Fejes Zoltán elnökösködésére emlékezett, fel-

tehetően a negyvenes évekből, Olasz Ernő pedig rajta kívül Kérdő Ernőt említette, már az ötvenes évekből. Gyömrei Antal idejében – aki később, immár új helyén maga is vezette a kört – az elnök Székely Imre volt, aki egyébként városatya is volt Vásárhelyen. Vidám ember lehetett, legalábbis Anti bácsi így emlékezett vissza rá: „minden héten egy alkalommal ment Vásárhelyre, két deci szilvapálinkával a zsebében, nótaszóval”.

A Barackosi Olvasókör valamikor a hatvanas években zárta be végleg ajtajait, mikor is lebontásra került az épület. Érdekes helyzet állt elő, hiszen a kör 1970-től tulajdonképpen tovább élt, csak néhány száz méterrel odébb, Pusztaközponton. A pusztaközponti olvasókör a volt csendőrlaktanyában tovább vitte ugyan a barackosi emlékeit, de néhány vacsorás bál és egyéb más program után a köri élet ott is megállt. Akkor nagyon úgy tűnt, többet már nem is éled újjá, mondták, sokan hitték is: nincs rá szükség. Nem ez volt az egyetlen szomorú sorsú olvasókör Magyarországon, sőt, ez még unikum is volt a maga nemében: a kardoskúti olvasókörök között például egy sem tudott már újra életre kelni az ötvenes évek megpróbáltatásai után. Csak kísérletek voltak, de azok erőtlene-
lenek. Az emlékezetre azonban nem olyan könnyű hatni, ott tovább éltek a körök, sőt, ahogy az már az emlékeinkkel lenni szokott, egyre szépültek is.

Fehértóparti (elemi népiskola) általános iskola

Ezen a területen, már 1878-ban épült egy iskola, amely az 1890-es évek elejéig Pusztabarackosi Elemi Iskola néven működött. Az iskolában volt 24 db Gönczi-féle fali olvasótábla, 1 db magyar korona országainak térképe, 1 db Európa, valamint Csongrád megye térképe, 1db anyakönyv, 1 db népiskolai tanterv, 6 db iskolai pad, 1 db fenyőasztal, 1 db orosz számológép 100 golyóval, 1 db falitábla, 1 db fejes vonalzó, valamint egy db ivóedény. Az intézményt később Fehértóparti Elemi Népiskolának nevezték, az államosítási szerződéssel kapcsolatos iratokban pedig Pecercésháti Elemi Iskolaként szerepel. A fehértóparti iskola a hatablaki kápolnadülőben épült 1892-ben, a szülők és a református hívek közadakozásából, a várostól 28 km-re, a vasúttól pedig 5 km-re. Kiemelkedő Karasz Pál nagylelkűsége, aki egy hold földet és 50 forintot ajándékozott az iskola céljára. Az egy tantermes, egy tanítós nyugati fekvésű (vertfalú) iskola beépített alapterülete 270 négyzetméter volt. A 3 ablakos, padozatlan tanterem 6m hosszú, 5,85 m széles és 3 m magas volt. Az udvar 520, a kert 580 négyzetméter. Az iskolával szemben lévő Fehértóból verték a vályogot.

Az első tanító, Moravec Károly lelkész nem rendelkezett tanítói oklevéllel. 1896. május 2-án, az iskola udvarán a himnusz és a szózat eléneklésével, és ünnepi beszéd tartásával kezdődött a millenniumi fák ültetése. Május 9-én reggel 8 órakor hálaadó istentiszteletet tartottak, amelyen a szülők, az érdeklődők, valamint a Hatablaki Református Iskola növendékei is részt vettek Kelemen János tanító vezetésével.

A törvényhatóság 1897-ben engedélyezte, hogy vasárnap és ünnepnapokon istentiszteletet tartsanak az iskolában. Moravec Károly 1898-ban az iskolaszéknél azért tett panaszt, mert 45 tanuló nem fért be az iskolába, és a Városi Tanács eddig semmiféle kérelmét nem teljesítette. Nem volt kályhájuk és fűtőanyaguk, rosszak voltak a nyílászárók. Kérte továbbá a tornác beüvegezését és az iskola területének megnövelését. A következő lelkésztanító Kiss Mózes is 1900-

ban az udvar és a kert bővítését kérte, amelyet az iskolaszék messzemenőig támogattott. Jelentésében azt is panaszolta, hogy a növendékek nagy száma miatt nem férnek el a tanteremben és azt is bővíteni kellene. 1900-ban együtt tartották a konfirmációt a nagytatársánci, csókási valamint a hatablaki tanulókkal. 1902-ben Tereh Gyula iskolai felügyelő összeírta a tankötelesek számát. A jegyzék szerint 116 iskolára kötelezett gyermek élt a környéken, ezért ekkor már teljesítették a tanítók kérését és bővítették az intézményt. 1914-ben 92 mindennapos és 59 ismétlőiskolás növendék látogatta az iskolát.

1927-ben az iskola ifjúsági könyvtárában 98 db könyvet tartottak nyilván. 1930-ban az iskola telkének, valamint fő- és melléképületének leltári értéke 6069 pengő volt. Február 13-án Gregus István igazgató a következőket jelentette: *„A fehértóparti iskolánál jelenleg egy tanító-pár működik, a növendékek nagyobb létszáma miatt, váltakozó rendszer mellett. Mivel ezen iskolának igen nagy terme van, könnyen átalakítható két tantermes iskolává, ami kívánatos.”*

1944-ben Csúthy Gizella tanítónő áthelyezését kérte a III. körzet igazgatójától Deli Lajostól, aki a királyi tanfelügyelőnek a következőket írta. *„Tisztelettel jelentem, hogy a fehértóparti iskola az egyik legmostohább helyen fekvő, régi iskolánk, ahol a tanító beszerzési nehézségei fokozott gondot jelentenek. A rossz utak (sár, víz) miatt a közlekedés lehetősége, postajárat stb. is igen hátrányosak. Nevezett tanítónő mindezek ellenére munkáját odaadó buzgalommal látta el, és a nagy létszámú tanulócsereget hol egymaga, hol a második tanerővel együtt jeles eredményességgel tanította és iskolán kívül is rendkívüli tevékenységet és rátermettséget árult el.”*

Az igazgató 1945-ben a következőt jelentette: *„Két tanerős iskola. Tanítók: Bordás Jánosné Gyöngyösi Irma és Csúthy Gizella. Mindketten itt maradtak, a bevonuláskor azonban az iskolát feltörték, kirabolták, így a tanárnők a városba költöztek és most ott teljesítenek szolgálatot, a tanítás megkezdése*

itt is lehetetlen.” 1945 júliusában 95 gyermeket jeleztek. Az intézmény neve ebben az évben Fehértóparti Általános Iskolára változott. Az októberi statisztika szerint az intézménynél kiváló artézi víz található, az utak rosszak, tavasszal, ősszel és télen szinte járhatatlanok. Két nevelő egy teremben váltakozva tanította a 96 gyereket. Az I-II-III. osztály délelőtt, a IV-VIII. osztályok délután tanultak. 1946-ban, a minisztérium a községektől legtávolabb eső tanyai iskolának telepes rádióvevő készüléket adott. Vásárhely külterületén a Fehértóparti iskolát érte a szerencse, Csotó-Nagy István tanító Szegeден vette át a készüléket.

1947

februárjában tüzelőhiány miatt nem indult meg a tanítás. Csúthy Gizella és Csotó-Nagy István tanítók jelentést írtak az igazgatónak. *„Az iskola tüzelőkészlete teljesen elfogyott. A szülők a beígért tüzelőanyagot a rossz utak miatt nem tudták beszállítani az iskola székhelyére. Jelenleg 50 kg fánk van, amely csak hét napi fűtésre elegendő. A beígért 5 mázsa fa még nem érkezett meg. Ezen okok miatt a tanítást kénytelenek vagyunk szüneteltetni.*”

Az 1947-48-as tanév szeptemberében az üres állást csak nagy nehezen sikerült betölteni. Csúthy Gizella 103 gyereket tanított egyedül. A magas növendéklétszám miatt egy tanterem váltakozva tanított. Deli Lajos javaslatot tett a 14x7 méteres tanterem kettéosztására, amely valamikor imaháznak épült. Tudták, hogy a kettéosztással nem kapnak két ideális méretű tantermet, de mégis sokat segíthet, mert két tanerő egy időben a nap teljes kihasználásával dolgozhat. A mérnöki hivatal 1948. január 28-án döntött a kettéosztásról. A környékbeli lakók élénken tiltakoztak, mert gyülekezeti termüket féltették. Az igazgató hiába érvelt, hogy a gyermekeknek sokkal jobb lesz, megszűnik a zsúfoltság, és két tanító fog tanítani. Deli Lajos lemondott a modernizálásról: *„Megtehetném, hogy tanügyi érdekből, most már az apelláta ellen vigyem keresztül a kettéosztást. De ezt nem teszem, lelkiismeretem szerint eddigi erőfeszítéseimért is hálát érdemeltem volna, nem akarok újabb titkolózást, haragot, a kérdésről nem tárgyalok tovább.*” A tanácsjegyző a következőket írta: *„Mint-*

hogy a fehértóparti lakosság a terem kettéosztása ellen tiltakozik, a kettéosztást illetően csak egységes álláspont kialakítása után lesz módunk dönten.”

Az iskolát 1950-ben a területrendezés során a kardoskúti igazgatóságához csatolták. Csotó-Nagy István népszavazást tartott, ahol kiderült, hogy az emberek többsége inkább Pusztaközponton szeretne iskolát, ezért 1951-ben az ottani orvosi rendelőt alakították át kéttantermes iskolává, ahol azonnal 130 gyermek iratkozott be. Így a Fehértóparti Általános Iskolát 1951-ben bezárták.

Aranyi Lázár 1910-1919 tanító

Balogh Gergely 1902-1903 tanító

Bordás Jánosné Gyöngyösi Irma 1941-1944 tanító, később gyógypedagógus, 1945-1947 tanító

Csotó-Nagy István 1946-1951 tanító

Csúthy Gizella 1940-1949 tanító

Gilde Kálmán 1936-1940 tanító r.k. hitoktató

Jakab László 1921-1922 tanító

Kiss Mózes 1898-1903 lelkészoktató

Kovács László 1903-1910 tanító

Lázer Júlia 1948-1950 tanító

Lencse Mózes 1929-1940 tanító, iskolavezető

Lencse Mózesné 1929-1940 tanító

Moravec Károly 1892-1898 lelkészoktató

Nagy Katalin 1944-1946 tanító

Obetkó Anna 1920-1921 tanító

Pánczél Károly 1919-1927 igazgató- tanító

Paplukács Teréz 1948-1949 tanító

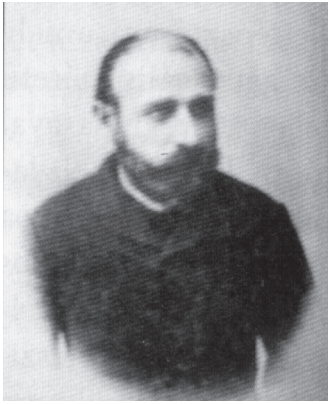
Szűcs Irén 1898-1899 óvónő

Török Lajos - 1892 tanító

Forrás: Francisztiné Molnár Erzsébet: Oktatástörténeti album I. Hódmezővásárhely, p.: 676-678.

Pusztaközponti iskola, 1954-ben.

Aranyi Lázár

Bordás Jánosné

Gilde Kálmán

Moravec Károly

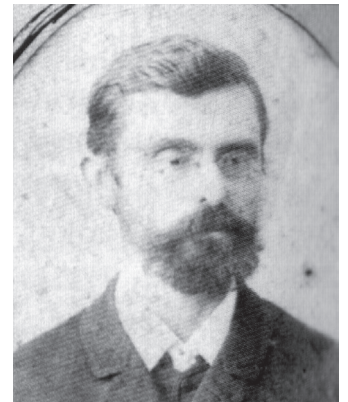
Lencse Mózesné

Lencse Mózes

Pánczél Károly

Török Lajos

A Fehértóparti (Barackkosi) iskola udvarán készült kép 1936. június 3-án. Az első sorban balról jobbra: Szabó György, a Lencse tanítópárházaspár kislánya, Rapcsák Péter református lelkész, Musa Lajos a pusztaközponti szülésznő fia. A többi személy azonosíthatatlan. (Forrás: Mórocz Antal)

Dr. Hegyi Ádám Alex: Adatok a Kardoskúti Református Egyházközség történetéhez-részlet

Kardoskút Hódmezővásárhely lakatlan pusztája volt, a kiegyezés után vásárhelyi parasztgazdák kezdtek itt tanyákat építeni. Később a vásárhelyi gazdák többsége eladta orosházi evangélikusoknak a tanyáikat. 1921-ben a barackosi tanyai iskola udvarán állították fel a reformátusok az első haranglábjukat, de ezt a harangot az összes felekezet közösen öntette. 1946-ban Barackoson volt parókia, olvasóköri és iskola. Ekkor a helyben lakó lelkész Nagy Imre volt. Az államosítás miatt az iskola megszűnt, ezért a harangot a parókia tetejére épített toronyba helyezték. 1979-ben lebontották a parókiát, és a harangot a kardoskúti evangélikus templomba vitték el. Az evangélikus templom kertjében a reformátusok egy saját haranglábát állították fel, amelybe elhelyezték a harangjukat is. A harangot Szlezák László öntötte 1921-ben, Budapesten.

Református imaház

Pusztaközpontról, Barackosról és a Fehértó környékéről a reformátusok a fehértói iskolába jártak istentiszteletre. Az Orosházához közel lakó reformátusok bejártak az orosházi templomba. A barackosi ref. templomot az 1930-as években építették. Imaházat építettek közel az iskolához. Az imaház fedele alatt lelkészlakás is volt. Az imaházba többen mentek, mint az iskolába. Kérdő Ernőné Kutas közelében, a Mózesalmi dűlőben lánykodott, s onnan is elment a barackosi templomba. A szülei is szerettek templomba járni, de nem sokszor mentek, mert a tanyájuk jó messze volt a templomtól. A templomhoz közel lakó reformátusok elég sűrűn jártak templomba, de inkább csak télen, mert dologidőben jobban elmellőzték. A családok „hun egyedül, hun párosan mentek.” A Pusztán is főleg az asszonyok jártak templomba. Ilyenkor a családdal együtt lakó anyós vagy a gazdaasszony menyé vagy a nagyobb lánya főzött, de sokszor az egész család együtt ment. Ilyenkor előbb megfőzték az ebédet és a jószágot is elrendezték. Úgy indultak el, hogy a harangszóra érjenek oda. Kérdő

Ernőné így emlékszik vissza: Szerették halalni a harangszót. „Ojan szép volt, hogy na!” Minden vasárnap délelőtt volt istentisztelet. Háromszor harangoztak: az elsőt 9 órakor, a másodikat fél 10 órakor és a harmadikat 10 óra előtt 5 perccel. Ez volt a beharangozás. Az iskolás gyerekek harangoztak. Még messzebből is gyalog mentek. Nagy ünnepkor a jómódúak: Pinkóczyak, Fejes Zoltán fédereskocsin mentek és a cselédjüket is vitték. A cselédek vagy megvárták a „templom végét” vagy visszamentek értük. A kocsin érkező férfiak legtöbbször gyalog mentek haza, mert istentisztelet után bementek a szomszédos olvasókörbe egyet biliárdozni, újságot olvasni. Az istentiszteletről nem késnek el. Hamarabb illett megérkezni. Beültek a padba. Az öregek között mindig volt egy énekvezető. Ilyen volt Székely Ferenc, Arany Lajos, Kérdő Ernőné. A templom egyik felében a férfiak, a másikon a nők ültek, a gyerekek pedig az első padokban. A templomba néhány környékbeli katolikus is járt. *Részlet Nagy Gyula: Parasztélet a vásárhelyi pusztán című könyvéből*

Emlékezés fél évszázad távlatából

Kis Sándor nyugalmazott református lelkész 1956 nyara és 1965 decembere között pásztorolta a Kardoskút-Pusztaközponti református gyülekezetet, amely a hódmezővásárhelyi tizenkét anyaegyház-község egyike volt. Ez idő tájt ugyanis hat belvárosi és hat, a mezővárost körülvevő tanyavilág református híveit egybegyűjteni hivatott külterületi gyülekezet tartozott a településhez, a Tiszántúli Egyházkerület egyik legnagyobb létszámú reformátusságát számon tartó Hódmezővásárhelyhez.

A 92. életévét nemrégén betöltött Kis Sándor lelkipásztort Lengyel Györgynek, Kardoskút polgármesterének személyesen is volt módja meglátogatni, hogy az akkori gyülekezeti életről, lelkipásztori életformáról és a rendszerváltás előtt lebontásra került Református Imaház és az Olvasókör berkein belül megvalósuló közösségi aktivitásokról kérdezze.

- Mint utolsóként Pusztaközponton szolgáló lelkész, miként emlékezik az elődökre?

Moravec Károly volt az első lelkészük. Nagy Imrének hívták, aki az imaházat építtette, valamint elődöm volt Jakab László, Zsíros Géza és Vásárhelyi Lajos lelkipásztor is, aki utóbb Hódmezővásárhelyre került.

- Hogyan épült fel a közösség, kik voltak a vezetői, presbiterei, emlékszik-e még több mint ötven év távlatából?

Tizenkét tagú presbitériumunk volt, köztük ilyen nevek mint Dóda Zoltán, Szatmári Lajos, Tóth István, Kérdő Ernő presbiter és kurátor, akinek az apja is presbiter volt korábban, Barna Imre, Kecskeméti Lajos, aki 192 cm magas volt, Samu Sándor és fia és Csáki Ernő. Rabatin Imre, igen tisztességes presbiter, beköltözött Vásárhelyre. Bálint István, ő kurátor is volt. Szűcs Ernő presbiter a családjával együtt tartozott a gyülekezethez. Aztán Vigh Pál. Mindannyian férfi presbiterek voltak. Az asszonyok is „dirigáltak” ugyan, de szavuk nem volt. Bölöni János két lányával és a fiával is járt az istentiszteletre. A Bölöni család férfitagjai lutheránusok voltak, csak a nők voltak reformátusok. Emlékszem még Inásel Lászlóra és fiára. Ramasz Imre a családjával, aki mint „pörköltfőzőmester” is szolgálta a közösséget. Eszembe jut még Nagy János, Fejes Zoltán és Czuczai Sándor. Minden vasárnap délelőtt tartottunk istentiszteletet, hetente egy hétköznapi estén bibliaóra volt. Feleségem kántorizált és hangjával is vezette a gyülekezet éneklését, ő egyébként a Tsz-irodán dolgozott, mint könyvelő. Évente egyszer egy presbiter jelenlétében végiglátogattam minden családot, a teljes gyülekezetet. Temetés alkalmával

háznál ravatalozták fel a halottat, a család lovaskocsira tette a koporsót, úgy kísértük a temetőig. Ha esküvő volt, a lakodalmat az olvasókörben tartották. Ez művelődési házként működött. Gázlámpával világítottak benne. Mozifilmeket vetítettek, színelőadásokat rendeztek, mint például a Lúdas Matyit. Az Olvasókörben könyvet lehetett kölcsönözni, de billiárdoztak, sakkoztak, kártyáztak is. A pénztárosi feladatokat Kecskeméti Lajos látta el.

- Fecskéspartra is kijárt Tiszteletes Úr.

Igen. Fecskésen havonta egyszer tartottam istentiszteletet, az iskolában. Arrafelé is volt több tanya. Gilde Kálmánnak hívták a tanítót. A hitoktatást a mindenkori lelkész végezte az iskolában. Ilyenkor meglátogattam a közeli tanyákban lakókat is.

- Hogyan éltek mindennapjaikat mint lelkészcsalád?

Két gyermekünk született ott. Feleségemnek állása volt, én láttam el a lelkési szolgálatokra készüléssel a ház-, és az állatok körüli teendőket. Nemcsak az istentiszteleti és gyülekezeti szolgálatban osztoztunk, de együtt végeztük a mezei munkákat is. A gyerekeink szintén már kicsi koruktól hozzászoktak a fizikai munkához. Felnőttként ugyanakkor mindhárman diplomás emberek. Pusztaközponttól körülbelül egy kilométerre a Békéssámszonba vezető úton, Barackoson állt az imaház. Az utca felől kis kert vette körül. Mögötte egy szép nagy kert. A harang a homlokzaton volt elhelyezve, nem volt külön harangláb. A legnagyobb helyiség az imaterem volt, körülbelül nyolcvan ember fért el benne, hét-nyolc hosszú padon. Elöl az úrasztala, mellette az énekszámkirakó és a harmónium, amin a feleségem játszott. Ezen kívül egy nagyobb és egy kisebb szoba, konyha, spájz. A két szobában cserépkályha. Kívül egy két helyiségből álló magtár és kamra. Az udvaron gémeskút, ebből az állatoknak húztuk a vizet. Tartottunk tyúkot, kacsát, egy-két mangalicát. Magunk dolgoztuk fel, Kmeticsák Mihály segített, néha egy-két embert is hozott magával. Az ő tanyája az orosházi úton volt, befelé. Víz a 100 méterrel feljebb lévő ártézi kútból hordtunk. Igen jóízű volt a vize. Az imaház és az olvasókör között Moga mama tanyája állt. Akkor már egyedül élt ott. Közel volt még Fehér Ferencék tanyája, a másik oldalon, a Központ felé, közel a tóhoz. Nagy viharok, jégverések jártak arra azokban az esztendőkből. Iskolába olykor derékig érő sárban kísértem a gyerekeimet. A legfontosabb, amit megőriztünk ebből az időszakból, a pusztaközponti jóindulata. Önzetlen, áldozatkész, igazi jó magyar reformátusok éltek ott akkoriban. A Sámsoni

út másik oldala, a Fehértó, ma természetvédelmi terület. Akkoriban sokféle hal volt benne, mindenféle madarak, különös rovarok. Az egyházi földön kukorica termett, ezt magunk gondoztuk, ebből láttuk el az állatokat. Ha meg kellett venni valamit, a Központba mentünk, petróleumért Orosházára. Víz, villany nem volt, ahogy rádió és TV sem, petróleumlámpánál olvastam el esténként a napilapot, akkor az a Népszabadság volt. Innen értesültünk a világ dolgairól. Arról is például, hogy Kennedyt meggyilkolták.

- Kikre emlékszik még az akkori pusztaközpontiak közül?

Hajdú Ernő tanyája az imaház szomszédságában állt, ő maga evangélikus volt. „Öreg sógor” valódi nevére nem emlékszem, csak így hívták. Nem volt öreg igazából. Aztán Arany János, illetve az Arany család. Hajdú Mihály tanító, aki akkor még igen fiatal ember volt, később néprajzos és nyelvész lett, majd egyetemi professzor Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen.

- Övele más emlékek is összekötik, ha jól tudom.

Igen, annak idején a hírekből értesültünk a forradalomról. A falubéliek és a tanyavilág lakói felvonultak

Kardoskút központjában, 56-ot ünnepelni. Valóságos népgyűlés volt, az akkori orvos vezette, kint a szabadban tartották a faluban, Kardoskúton. Himnuszt énekeltek, az orvos lelkesítő szónoklatot tartott, majd kimentünk a temetőbe, ahol Hajdú Mihály verset mondott. Az istentiszteleten is megemlékeztünk az akkori hősoőrökről.

- Mi történt az egyházi földekkel?

Azt elvették szó nélkül, egyik napról a másikra a téjeszesítés idején, anélkül, hogy bármiképp értesítettek volna. A református temető maradt az egyház tulajdonában. Ott található egy első világháborús síremlék is.

- Mi lett a Barackosi Imaház sorsa?

Lebontották. Csáki Ferenc és Barna Imre vitte be a harangot, ami ma a kardoskúti evangélikus templom kertjében van felállítva, örök emlékül.

Az interjút lejegyezte Kis Médea, 2016. június 21.

Impresszum

Felelős kiadó: Lengyel György

Kiadja: Móra Ferenc Művelődési Ház és Községi Könyvtár, Kardoskút

Szerkesztő: Varga Pál, **Lektorálta:** Vargáné Neller Borbála Tünde

Nyomdai kivitelezés: Kolorprint Kft.

Készült 250 példányban

[illegible][illegible]